

İNFORMASIYA KOMMUNİKASIYA TEXNOLOGİYALARININ TƏHSİLƏ TƏTBİQİ

UOT 37.

Səid Seyidağa oğlu Həmidov,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dosenti

Xumar Savin qızı Calalova,
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

MULTIMEDIA TEXNOLOGİYALARININ KÖMƏYİ İLƏ TƏDRİS

Саид Сеидага оглы Гамидов,
доктор философии по педагогике
доцент Азербайджанского Государственного Педагогического Университета

Хумар Савин гызы Джалалова,
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет

ОРГАНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ПОСРЕДСТВОМ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Said Seyidagha Hamidov,
PhD in pedagogy
associate professor of Azerbaijan State
Pedagogical University

Xumar Savin Calalova,
Azerbaijan State Pedagogical University

ORGANIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS THROUGH MULTIMEDIA TECHNOLOGIES

Xülasə: Bu məqalədə multimedia texnologiyalarından və tarixindən yazılmışdır. Məqalədə şagirdlərin multimedia texnologiyaları vasitəsilə tədrisində daha da asan şəkildə başa düşülməsindən, multimedia vasitələrinin tədrisdə mühüm əhəmiyyətindən bəhs edilir.

Açar sözlər: *multimedia, multimedia vasitələri, tədris, metodika*

Резюме: В данной статье повествуется о мультимедийных технологиях и их истории. В статье отмечается, что с помощью мультимедийных технологий материал лучше и прочнее осваивается учащимися.

Ключевые слова: *мультимедиа, мультимедийные средства, обучение, методика*

Summary: This article is based on the history of multimedia technologies and history. The article focuses on the student's understanding of learning through multimedia technology, and the importance of multimedia tools in teaching.

Key words: *Multimedia, multimedia tools, teaching, method*

Multimedia bir neçə növ informasiyadan toqrafiya, animasiya, səs effektləri və s. kimi eyni zamanda istifadə edilən informasiya texnologiyalarıdır. Multimedia qrafika, mətn, video, fo- informasiyaların bir neçəsinin kombinasiyasıdır. Hazırda işlənən multimedia termini 1990-cı ildə

yanarmışdır. Multimedia 1993-cü ildən isə kompüterlərdə mətn, səs, şəkil və görüntülərin birgə emal edilməsini təmin edən qurğu elan edilmişdir. Bu qurğu özündə mikrofon, veb-kamera, səs kolonkası və səs kartını birləşdirir. Səs kartından audio-video informasiyanı ikilik rəqəm koduna çevirmək və əksinə, ikilik kodu audio-video informasiyaya çevirmək üçün istifadə edirlər.

Qeyd edək ki, İnformasiya və kommunikasiya texnologiyalarının (İKT), hər sahədə olduğu kimi, təhsil sahəsində də rolu artmaqdadır. Təhsil müəssisələrinin kompüterləşdirilməsi təhsil sistemində çox ciddi dəyişikliklər yaratmışdır. Bu gün təhsil müəssisələrinin idarə olunmasında, həm də müəssisədən kənar tədbirlərin həyata keçirilməsində informasiya texnologiyalarından geniş istifadə olunur. İnternetin yaranması təhsilin müxtəlif sahələrində yeni-yeni üfüqlər açmışdır. İnternetdən istifadə edilməsi gənclərin bu sahəyə əlçatanlığını daha da asanlaşdırmışdır.

Tədris prosesində multimediyaya vasitələrinin tətbiqi müvafiq pedaqoji texnologiyanın hazırlanmasını da tələb edir. Multimediyaya avadanlığı mühüm didaktik vasitə olaraq özündə üç mühüm komponenti birləşdirir. Bunlara tədris materialının məzmununu, tədris materialının şərh metodu və təlim texnologiyası aiddir.

Hal-hazırda ölkəmizdə mütəxəssislərin informasiya və kommunikasiya texnologiyaları (İKT) ilə işləmək və onlardan düzgün istifadə etmək bacarığına bütün sahələrdə çox böyük önəm verilir. Hamı razılaşar ki, bu gün dövlət və ya özəl sektorlarda İKT savadı olmayan şəxsin perspektivli iş tapması yalnız təsadüf nəticəsində mümkün ola bilər. Orta məktəblər İKT sahəsində maariflənməyin ən mükəmməl yeridir. İbtidai siniflərdən başlayaraq təhsilin İKT əsasında qurulması, şagirdlərə ənənəvi dərslərlə yanaşı ilkin informatik biliklərin öyrədilməsi, məktəblilərin kompüterlə, internetlə işləməyə psixoloji hazırlanması, uşaqların savadlı və istedadlı kadr kimi yetişməsində çox mühüm rol oynaya bilər.

Ümumilikdə İKT əsasında təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi informasiya cəmiyyətinin əsas xüsusiyyətlərindən biridir. Ölkəmizdə bu prosesə İlham Əliyevin 21 avqust 2004-cü il tarixində təsdiq etdiyi "Azərbaycan Respublikasında ümumtəhsil məktəblərinin informasiya və

kommunikasiya texnologiyaları ilə təminatı Proqramı" start verdi. Ölkə rəhbəri tərəfindən qəbul edilmiş (10.06.2008) "2008-2012-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması üzrə Dövlət Proqramı" isə İKT-dən istifadə etməklə ölkəmizdə beynəlxalq standartlara uyğun keyfiyyətə yeni təhsil modelinin qurulmasını, vahid elektron təhsil məkanının yaradılmasını və təhsil sisteminin dünya təhsil məkanına inteqrasiyasını əsas məqsəd kimi qarşıya qoyub.

Bu sahədə atılan addımlar təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması ilə əlaqədar əsas hədəfləri müəyyən etmişdir. Bu yöndə reallaşdırılması planlaşdırılan tədbirlərin əksəriyyəti keçirilmişdir. Bu addımlardan ən mühümü Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinin 2010-cu ili ölkəmizdə "Təhsildə İKT ili" elan etməsidir. Və bununla bağlı konfrans, seminar, müxtəlif stimullaşdırıcı və həvəsləndirici aksiya, müsabiqələr həyata keçirilir. Bu kimi kompaniyaların həyata keçirilməsində müxtəlif fondlar, şirkətlər, firmalar da yaxından iştirak edirlər. İKT-dən istifadə etməklə qurulan müasir təhsil modeli məktəbin pedaqoji heyəti qarşısında da yeni tələblər və vəzifələr qoyur.

Müəllimlərin tək öz seçdikləri fundamental biliklər, pedaqogika və psixologiya sahəsində deyil, həm də informasiya sahəsində yenidən təlim alması olduqca aktuallaşır. Artıq yeni nəslin müəllimlərindən konkret öyrətdikləri fənnin struktur məzmununa və məqsədinə uyğun, uşaqların individual xüsusiyyətlərini nəzərə alan, şagirdlərin harmonik inkişafını mümkün edən texnologiyaları seçib tədrisdə tətbiq etmək tələb olunur.

İKT vasitələrinin geniş imkanlara malik olması təhsil prosesini xeyli sadələşdirir, onu dinamik və çevik edir. Tədris modelinə kompüterin də əlavə edilməsi tədris prosesini individual proqram üzrə təşkil etməyə, uşağın dərslə marağını və istəyini stimullaşdırmağa imkan verir. Kompüterlə aparılan dərslər uşaqlar üçün çox cəlbedici və yaddaqalan olur. Multimedia vasitələrinin tədris prosesinə tətbiqi uşaqların idraki aktivliyinə müsbət təsir göstərmiş və nəticədə şagirdlərin olimpiadalarda, müxtəlif intellektual yarışmalarda göstərdikləri nəticələrin keyfiyyəti artmışdır.

Tədris prosesində dərsin əsas prinsiplərindən biri, onun əyaniliyini təmin edən əsas vasitələrdən biri olan interaktiv lövhədən istifadə edilməsidir. Bu lövhənin sensorlu olması ilə onun üzərində kompüterdə mümkün olan bütün əməliyyatları interaktiv rejimdə aparmaq olar. Elektron lövhə, həmçinin kompüterə qoşulan mikroskop, skaner, rəqəmli fotoaparət, videokamera və s. qurğulardan alınan təsvirləri də proyektor vasitəsilə qəbul edə bilir ki, bu da məktəblərdə virtual laboratoriyaların təşkilində mühüm əhəmiyyətə malikdir. Şagirdlər elektron lövhədə dərslərin izahını və videogörüntülərini, müxtəlif cihazların, qurğuların, texniki vasitələrin işləmə prinsiplərini izləyə bilirlər. Bu isə şagirdlərin nəzəri-metodoloji biliklərini, praktiki bacarıq və təcrübələrini inteqrasiya etməklə tədrisi xeyli canlandırır, uşaqlarda yaradıcı yanaşma, düşünmə, təşəbbüskarlıq, tədris materialını dərindən dərk etmə qabiliyyətini daha da artırır.

İKT-nin tədris prosesində faydalı cəhətlərindən biri də pedaqoqların kompüter vasitəsilə öz tədris işlərini və yaradıcılıq fəaliyyətlərinin nəticələrini individuallaşdırma bilməsidir. Bu vasitələrdən istifadə etməklə müəllim standart dərslərdə olmayan, özü tərəfindən düşünülmüş maraqlı məsələ və tapşırıqları kompüterdə təqdimat şəklində hazırlaya bilər. Təqdimatların hazırlanması tədris prosesində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu cür materialların əsasən qısa məzmunlu, konkret, sadə, vizual görüntülü olması mövzunun daha tez, asan mənimsənilməsini təmin edir.

Multimedia tədris resurslarının üstün cəhətlərindən biri də təlim prosesində inklüzivliyin gözlənilməsidir. Yəni dərslərin hər səhifəsində müvafiq işarənin köməyi ilə səhifədə diktor mətninin oxunuşu və xüsusi əl işarələri ilə eşitmə və nitq qüsuru olan uşaqlar asanlıqla mövzuda nədən bəhs olunduğunu dərk edir. Bu da xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların təlim prosesinə marağını artırır və onların işini daha da asanlaşdırır.

Qeyd edək ki, vahid təhsil şəbəkəsinin yaradılması və təhsil müəssisələri arasında operativ informasiya mübadiləsinin təmin edilməsi təhsil sisteminin informasiyalaşdırılmasının əsas vəzifələrdən birini təşkil edir. Bu istiqamətdə hər məktəbin internet saytının yaradılması, həmin saytda məktəb, pedaqoji heyət, şagirdlər

haqqında ətraflı məlumatların yerləşdirilməsi, müəllim, uşaq və valideynlər üçün xüsusi forumların təşkil edilməsi, forumlarda təhsilin aktual problemləri, yeniliklər, təzə kitablar və s. haqqında müzakirələrin aparılması mühüm əhəmiyyətə malikdir. Məktəbin internet saytında dərs planlarının, cədvəllərinin, məktəbdə keçiriləcək tədbirlər barədə məlumatların və soruq xarakterli informasiyaların yerləşdirilməsi də məqsədəuyğundur. Vahid təhsil şəbəkəsinin ümumdünya informasiya məkanına inteqrasiyası mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Bu inteqrasiya sayəsində müəllim və şagirdlər təhsil üçün faydalı olan dünya internet resurslarına, virtual kitabxanalar, fayl arxivləri, verilənlər bazasından istifadəyə giriş imkanı qazanırlar. Bununla da əlçatanlığı çətin olan materiallar haqqında məlumat əldə edə bilirlər. Həm də xarici təhsil müəssisələri ilə yaxından əlaqə saxlanmasına imkan qazanırlar. Təhsil şəbəkəsinin ümumdünya informasiya məkanına inteqrasiyası təhsilə müsbət yöndə təsir etmişdir. Valideynlər təhsil şəbəkəsindən öz uşaqlarının davamiyyəti və müvəffəqiyyəti barədə də operativ informasiya ala biləcəklər.

İKT-ni təhsil sistemində səmərəli tətbiq etməklə tədris prosesinə tamamilə yeni sadə və keyfiyyətli təhsil modelini qurmaq olar. Lakin buna nail olmaq elə də asan deyil. Nəzərə almaq lazımdır ki, hazırda texnoloji avadanlığın sürətlə köhnəlməsi prosesi gedir. Əgər əvvəllər məktəblərin yalnız kompüterlə və internetlə təchiz olunması nəzərdə tutulurdusa, bu gün artıq söhbət noutbukların, interaktiv lövhələrin alınmasından, simsiz rabitə sistemlərinin qurulmasından gedir. Dünya standartlarına uyğun müasir növ İKT vasitələrinin alınması isə, təbii ki, böyük maliyyə vəsaiti tələb edir. Təbii ki, bu yeni təhsil modelini reallaşdırmaq üçün böyük maliyyə vəsaitinə ehtiyac vardır. Bu da prosesin mərhələli şəkildə həyata keçirilməsini tələb edir. Təbii ki, bu da müəyyən zaman kəsiyində mümkündür.

Elektron təhsil quruculuğunun ləngiməsinə təsir edən amillərə bəzən məktəblilərin, xüsusən yuxarı sinif şagirdlərinin kompüterdən istifadə qaydalarını müəllimlərdən daha yaxşı bilməsini göstərmək olar. Bu da dərs zamanı şagirdlərin kompüterdən əyləncəli işlərlə məşğul olmasına gətirib çıxarmışdır. Bu kimi əyləncəli işlərə şagirdlərin kompüterdə oyunlar oynaması

nı, bir-birilə yazışmasını və s. göstərə bilərik. Belə halda bu sahədə savadı aşağı olan müəllimlərin şagirdlərin dərs zamanı nə işlə məşğul olmasından xəbəri olmur. Ona görə də bu gün pe-daqoqların Microsoft Windows, MS Office pa-keti, multimedia, qrafika, dizayn proqramları ilə yaxından tanış olması, interaktiv lövhədə işlə-mək və internetdən səmərəli istifadə etmək qay-dalarını yaxşı bilməsi artıq zamanın tələbidir.

Hazırda informasiya cəmiyyətinə istiqqa-mətlənmiş yolu bəşəriyyətin gələcəyinə gedən yol kimi dəyərləndirirlər. Respublikamız digər sahələrdə olduğu kimi İKT sahəsində uğurla irə-liləyir. Artıq alimlərin proqnozuna görə, infor-masiya cəmiyyətinin tam formalaşdığı mərhələ-də insanların əsas əmək predmeti informasiya, əmək alətləri isə İKT olacaq. Ona görə də bu gün respublikamızda təhsilin bütün pillələrində İKT-nin tətbiq və istifadə edilməsi, eyni zaman-da, İKT-nin özünün tədris olunması, uşaqlarda

müstəqil şəkildə informasiya toplamaq, analiz etmək, ötürmək qabiliyyətinin formalaşdırılması uşaqlarımızın gələcəkdə informasiya cəmiyyəti-nin qiymətli üzvlərinə çevrilməsində mühüm rol oynaya bilər.

Problemin aktuallığı. Multimedia texnologi-yalarından istifadə ümumtəhsil məktəblərində tədri-sin təşkilində böyük rol oynayır. Şagirdlərin mövzu-nu asan şəkildə qavramasında, onların multimedia texnologiyaları ilə işləmə qabiliyyətlərinin art-masında böyük əhəmiyyətə malikdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalənin informatika fənnini tədris edən müəllimlər üçün əhə-miyyətli olacağı düşünülür.

Problemin elmi yeniliyi. Ümumtəhsil mək-təblərində informatika fənninin tədrisində multime-dia vasitələrindən istifadə təlimin interaktiv şəkildə təşkilində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu səbəbdən də informatika dərslərinin təşkilində multimedia va-sitələrindən istifadə zəruridir.

Ədəbiyyat:

1. "Təhsildə qloballaşma və İKT" mövzusunda beynəlxalq konfransın materialları. Bakı, 17-19 may 2008-ci il.
2. V. Haqverdiyev. Orta məktəblərdə İKT-nin rolu. Bakı: Rabitə dünyası, 2010, 30 dekabr
3. http://www.egitim.hacettepe.edu.tr/belge/Tahsilde_IKT_Konferans_

E-mail: calalova96@inbox.ru

Rəyçi: *ped.ü.fəls.dok., dos.* S.Həmidov

Redaksiyaya daxil olub: 04.12.2018.